

vetenskap och konst, inte bara i valet av material utan också i valet av teori och metod, liksom i själva framskrivandet av den egna texten, möjliggörs också nya sätt att producera kunskap och vetenskap på, nya sätt att tänka tankar.

Avslutningsvis är *Staying With the Trouble* svår att diskutera som ett fristående verk – större delen av den här recensionen har envist glidit in på diskussioner som snarare rör Haraways forskningsgärning som helhet. Men det är också så jag upplevde *Staying With the Trouble* under läsningens gång – som ett slags sammanfattning av Haraways tidigare forskning, som på samma gång sammanställer, återberättar och vidareutvecklar några av hennes mest centrala och inflytelserika teorier.

Anna Bark Persson

Doktorand i genusvetenskap vid Södertörns högskola

2

Peter Jansson

Själens krypta. En essä om Karin Boyes roman Kris

Lindelöws Bokförlag 2017

I essän *Själens krypta* om Karin Boyes självbiografiska roman *Kris* (1934) försöker Peter Jansson att ”utifrån existensfilosofiska och psykoanalytiska begrepp, samtida vittnesbörd, Karin Boyes övriga poesi och noveller, åskådliggöra hur ett lidande levde kvar och utmynnade i författarens självmord 1941” (Jansson 2017: 15). Boyes självmord står alltså för Jansson i centrum som den viktigaste tolkningsramen för hennes liv och dikt. Som legitimerad psykoterapeut och privatpraktiserande psykoanalytiker (samt dessutom filosof och civilingenjör) blir Jansson den senaste i en lång rad kritiker som velat psykoanalysera melankolikern Boyes dödslängtan och kampen för att övervinna den.

Själens krypta fokuserar på själva krisen i romanen, det vill säga den kristna seminaristen Malin Forsts förälskelse i en annan kvinnlig seminarist och dess religiösa, konstnärliga och filosofiska följder. Trots att Malins strängt religiösa tro verkar sublimeras i ett nytt, livsbejakande kristet ideal erbjuder detta enligt Jansson ingen varaktig lösning och de sista delarna i boken ägnas åt Boyes lidande och död. För Jansson är det viktigt att krisen som Boye/Malin upplever ska uppfattas som både själslig och allmängiltig, vilket innebär att Boyes ensamma röst och vilja att dö – som han menar är vad läsaren hör i *Kris* – kommunicerar ett lidande som

alla kan identifiera sig med. Som Jansson förklarar vill han

bortom romanens förankring i 1920- och 1930-talens Sverige, bortom den subjektiva ungdomsskildringen, berättelsens språkliga innebörd, motiv och stämningsläge, bortom ifrågasättandet av dåtidens religiösa fostran, religionsundervisning och kristna moralism (Jansson 2017: 11 [kursivering i original])

för att undersöka hur Malins kamp och lidande synliggör ”en tidlös existentiell problematik som alla människor oavsett ålder, socialt och kulturellt meningssammanhang kan förenas i” (Jansson 2017: 11).

Janssons önskan att lyfta fram ett universellt och existentiellt perspektiv innebär att han positionerar sin läsning emot tidigare tolkningar som prioriterat Boyes förhållande till samtiden, till exempel Gunilla Domellöfs *I oss är en mångfald levande* (1986) och Barbro Gustafsson Rosenqvists *Att skapa en ny värld: samhällssyn, kvinno- och djuppsykologi hos Karin Boye* (1999). Samtidigt ägnar han mycket utrymme åt att dokumentera den samtidsbakgrund han egentligen säger sig vilja komma bortom. Detta innebär att det uppstår en spänning i *Själen krypta*, som indirekt pekar mot en konflikt mellan det yttre och inre som var central också för Boye. Enligt min mening är den mest givande tolkningen av Boyes liv och verk den att hon ständigt kämpade mellan å ena sidan viljan att delta i offentliga debatter om samhället, könsroller och politik,

och å andra sidan dragingen till en mer abstrakt och ideal verklighet. Jag ställer mig därför tveksam till Janssons projekt att skilja det universella från det tidsbegränsade och specifika eller det personliga från det samhällsbaserade, både i Boyes specifika fall och i ett större perspektiv. Är det över huvud taget särskilt meningsfullt att tala om subjektivitet och livserfarenheter som universella och abstraherbara från ett samhällsperspektiv?

I en intressant formulering av sitt psykoanalytiska perspektiv skriver Jansson att hans avsikt är att som Jacques Lacan se ”[f]örfattaren och poeten som symptom på romanen själv” (Jansson 2017: 129), i stället för att läsa romanen som ett symptom av författaren. Vad detta synsätt får för konsekvenser för Janssons tolkning är dock inte helt klart. För att göra ett amatörförsök att psykoanalysera Jansson själv som symptom av sin essäbok, föreslår jag att han egentligen är intresserad av att se hur romanen och självmordet kan tolkas utifrån ett religiöst perspektiv. Jansson använder Hegels mystisk-religiösa begrepp ”Världens natt” för att beskriva det Boye genomgick. Det innebär en intill döden skrämmande upplösning av symboliskt uppbyggda, ”jordiska” verkligheter, att känna sig antingen övergiven av Gud eller att en avgrund uppstår i Guds frånvaro. Över detta världsliga mörker lyckades Boye enligt Jansson aldrig kasta ljus. Som han skriver: ”Om Karin Boye vänder sig mot det religiösa samfundets ideologiska och moraliserande uttryck, kan detta dock inte, enligt mitt förmenande, förväxlas med djupare *symboliska* och *existentiella* prob-

lemställningar i den kristna tron, och om författaren inte igenkännt skillnaden dem emellan kan det kasta ljus över den svåra kris hon kom att genomgå.” (Jansson 2017: 101 [kursivering i original]) Ur en sådan allmänmänsklig kris tycks Jansson inte se någon tydlig utväg, förutom möjligtvis ett religiöst laddat självmord. *Själeens krypta* avslutar med att återge en detaljerad och smått idealiserad bild av självmordet. Boye blir till slut en sorts Kristusfigur, född på nytt, i en ren tro. ”I fullständig ensamhet försonades hon med Kristi förtvivlan, och kanske återfann Honom i ett renande, gudomligt ljus som uppenbarade sig i det avgrundsdjupa mörkret. I en sista melankolisk pånyttfödelse svalde hon tabletterna med vattnet ur flaskan, hon tömde sig själv och renades från de sista resterna av världslighet innan hon med armarna i kors över bröstet förenades med Gud i själens dunkla natt.” (Jansson 2017: 212–213) Som en sådan passage visar är *Själeens krypta* intensivt intresserad av döden, på ett sätt som ibland kan framstå som spekulativt, och som överskuggar försök att också lyfta fram de livsbejakande krafterna hos Boye. Att boken till viss del försöker komma åt ”sanningen” om varför Boye tog sitt liv verkar dessutom från ett litteraturvetenskapligt perspektiv ganska obegripligt. Men samtidigt inbjuder *Själeens krypta* också till delvis nya existentiella och tolkningsteoretiska frågeställningar: Vad innebär det egentligen att ge Boyes kris och död denna centrala betydelse? Måste Boyes självmord leda till en tolkning av hennes roman som i stort sätt livsförnekande? Generellt önskar

jag att Jansson hade utnyttjat sitt psykoanalytiska perspektiv också för att ge en bild av psykoanalytikern Karin Boye. Jansson nämner att Boye var bevandrad i psykoanalytisk teori, och att det är med dessa kunskaper i bagaget som hon som 34-åring skildrar krisen från tretton år tidigare. Ur detta perspektiv hade det varit intressant med en belysning av Boyes roman och av hennes impuls att gå tillbaka och försöka bearbeta en gammal kris som en sorts litterär självanalys. Jansson stannar dock vid slutsatsen att Boyes alla försök att ta sig ur krisen misslyckas men trots detta leder till ett positivt resultat: romanen. Det hade varit intressant om Jansson utvecklat varför så få skriver romaner om den här allmänmänskliga existentiella krisen. Eller, om fallet Boye genomlyser något om ett mänskligt tillstånd, varför de flesta människor trots allt väljer att *inte* begå självmord.

Själeens krypta är en rätt vindlande och mystifierande liten bok. Men saken är den att också *Kris* är en rätt vindlande och mystifierande liten bok, och däri ligger dess styrka. Samtidigt som *Själeens krypta* är oerhört upptagen av döden så är den i min mening också ett bevis på den levande, tolkande, skapande impuls som *Kris* faktiskt både skildrar och väcker. Det är något med Boye, och något med *Kris*, som inspirerar till handling och tolkning – LIV. Det är det som främst fascinerar med Janssons essä. Jag, som nu tillbringat otaliga år med att översätta *Kris* till engelska känner stor sympati med Janssons fascination, förvirring och vilja att på något sätt skapa något med och ur krisen. Boken (tillsammans

med Boyes liv) tolkas om och om igen för att den lever. Jag kan inte säga att jag förstår mig bättre på Boyes självmord eller självmord i allmänhet efter att ha läst *Själeens krypta*, men jag uppskattar bokens maning om det oerhört viktiga i att ta itu med det man inte förstår.

Amanda Doxtater

Assistant Professor i skandinaviska studier vid University of Washington